

INNSENDT Denne artikkelen er ikke skrevet av en journalist i Agderposten, og er derfor ikke 0 uavhengig journalistikk. Artikkelen er i sin helhet laget av en ekstern bidragsyter. Vi har funnet innholdet interessant for våre lesere, og publiserer det derfor redigert og tilrettelagt av redaksjonen. Det betales ikke honorar for slike artikler.

Slik ble skjærgården

Skjærgården er preget av en karakteristisk og finslepen kyststripe med et mangfold av øyer, holmer og skjær med strender av finkornet sand, kulerunde steiner og glattpolerte svaberg.

Alt dette vekker både begeistring og undring. Hvordan og hvorfor er kystnaturen på Sørlandet preget av en kystlinje med holmer og skjær og glatte svaberg? Hvorfor ligger det striper med karakteristiske rullesteinstreder nærmest på ei linje fra Grimstad til Tvedestrand? For å finne svaret må vi gå 12000 år tilbake i tid.

Den skandinaviske isbreen. Den store iskappen som dekket det meste av Norge, Sverige og Finland for mer enn 12 000 år siden, hadde en brefront, en iskant, som lå rett innenfor dagens kystlinje mellom Grimstad og Tvedestrand. Etter hvert begynte isen å smelte og isbreen beveget seg.

En gigantisk slipemaskin. Under iskapen lå det stein og grus som skurte og slipte berggrunnen til glatte, avrundede former som vi i dag kan se som svaberg, rundsva og skuringsstriper. I denne perioden var det i tillegg store klimaendringer hvor temperaturen økte og sank dramatisk. Dermed vokste isbreen i en periode også. Da rykket brefronten fram som en gigantisk bulldoser, og iskanten skjøv stein, grus og leire foran seg og la løsmassen igjen som en stor voll. Denne vollen omtales i geologisk fagspråk som en randmorene, og denne randmorenen kalles i geologiske beskrivelser for Raet.

Et naturmonument fra siste istid. Raet er trolig verdens største og mest markerte naturmonument fra istiden. Det strekker seg fra Russland, Finland og Sverige under Oslofjorden, gjennom Vestfold og Sørlandet til Vestlandet. I Telemark og Aust-Agder ble Raet avsatt på havbunnen, mens moreneryggen videre vestover hovedsakelig ble avsatt på land – over det som var datidens havnivå.

Raet slik vi kan se det i dag. Da isen smeltet, hevet landet seg og raet viste seg tydelig som rullesteinstreder i områdene vi i dag kjenner som Målen utenfor Flosta, Tromlingene, Bjelland-

strand, Spornes og Hove på Tromøy, samt utsiden av Merdø. Så dukker endemorenen igjen under vann før den viser seg over havflaten som Jerkholmene og Hasseltangen. Derfra trekker endemorenen seg inn i landet ved Fevik og ligger som en stein og sandvoll gjennom Fjære og Landvik i Grimstad kommune mot Birkenes og videre gjennom Vest-Agder til Vestlandet.

Tydelige spor i stein. På Hasseltangen finnes tydelige eksempler både på glattskurte, avrundede svaberg, såkalte rundsva. På de mindre øyene utenfor Tvedestrand er det mange eksempler på store og små jettegryter. De byr på spennende naturopplevelser og uendelige muligheter til å spekulere på hvordan dette har blitt til.

Hull i fjell. Jettegrytene er glatte sylinderformede hull i fast fjell. De minner om store borehull, og det er de for så vidt også. Navnet jette kommer av troll eller kjempe, men det er ikke kjempers verk som har skapt jettegrytene, men derimot breelver som har satt stein og grus i sirkelbevegelser under isen. Derfor kan man ofte finne store og mindre steiner i bunnen av jettegrytene.

Da isen forsvant og landet hevet seg over havnivå, etablerte både bjørk og furu og et par tusen år senere kom også mer varmekjære treslag som hassel, eik, ask og bøk.

De første bøndene. For 5-6000 år siden kom de første jorddyrkere og fant de solvendte skråningene langs Raet særlig egnet for dyrking og husdyrbeite. Gjennom arkeologiske utgravinger er det dokumentert at det var betydelig bosetting, jordbruk og handel i disse områdene allerede i det vi omtaler som jernalder og vikingtid – altså for drøye 1000 år siden.

Et mangfoldig landskap. I dag har landområdene på endemorenen et mangfold av naturlige levesteder, biotoper, for planter, dyr og insekter, og i havet

Botne og Bjellandskjær på utsiden av Tromøy byr på fine fiskeplasser mellom glattskurte svaberg og

utenfor finner vi landsdelens viktigste oppvekstområder for fisk og skalldyr. Jordsmonnet på Raet er velegnet for dyrking av frukt og grønnsaker og terrenget har betydelig verdi også for friluftsliv og rekreasjon.

En arv fra istiden til glede for dagens og fremtidens generasjoner. Kysten av Tvedestrand, Arendal og Grimstad kommuner har unike naturkvaliteter både i nasjonal og internasjonal målestokk. Som nasjonalpark kan disse verdiene bli bedre sikret og fort-

satt være tilgjengelige for kommende generasjoner.

Artikkelforfatter:
Øivind Berg/SSR

en til

g rullesteinstrander.

ALLE FOTO: ØIVIND BERG

FAKTA

Raet - Sørlandets nasjonalpark

- De fleste nasjonalparker, i Norge og verden, ligger langt fra folk. Raet nasjonalpark vil omfatte områder som i dag brukes både til næring og rekreasjon. Nasjonalparken vil derfor fortsatt bli preget av tradisjonsrike aktiviteter knyttet til aktivt friluftsliv og bærekraftig bruk – i vernede områder tilrettelagt for en type bruk som fører til at vi alle føler ansvar. Kort sagt: Vern gjennom bruk.
- I en serie artikler fremover vil fagfolk hos Fylkesmannen i Aust-Agder og kommunene Tvedestrand, Arendal og Grimstad sette fokus på livet og aktiviteter året rundt i områder som vil bli innlemmet i Raet Nasjonalpark.

Jettegryter i glattskurte svaberg i Tvedestrand er tydelige tegn på breelvers bearbeiding av harde bergarter ved at stein og grus settes i raske sirkelbevegelser slik at det bores jevne groper i berggrunnen.

Det vokser frodige lauvtreskoger på endemorenen, og både på Hasseltangen i Grimstad og på Hove er skogsområdene kjære turområder for regionens befolkning.

På Spornes på Tromøy kaster havet av og til opp store mengder finkornet sand som delvis dekker rullesteinstranda.

Slik kjenner vi kysten vår: Glattskurte runde svaberg, såkalte hvalskotter eller rundsua på Hasseltangen i Grimstad med utsikt til øyer, holmer og skjær mot Store Torungen.

Kulturlandskapet på Tromøy har en tusen år gammel historie. Flaggspett på et flere hundre år gammelt tuntre i kulturlandskapet på Bjelland, Tromøy.